

PENANDA SANTUN DALAM PERBUALAN KANAK-KANAK MELAYU

(Politeness Markers in the Conversation of Malay Children)

Rabahyah Tahir

rabahyaht@gmail.com

Zaitul Azma Zainon Hamzah

zazh@upm.edu.my

Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi,
Universiti Putra Malaysia,
43400 Serdang, Selangor Darul Ehsan,
Malaysia.

Abstrak

Makalah ini mengenal pasti dan menganalisis penggunaan penanda santun dalam perbualan kanak-kanak Melayu. Kajian yang menggunakan pendekatan kualitatif ini menggunakan kaedah persampelan. Sebanyak 20 orang kanak-kanak Melayu berumur enam tahun dipilih daripada empat buah tadika atau prasekolah. Data diperoleh melalui rakaman perbualan kanak-kanak Melayu tersebut semasa melaksanakan aktiviti pembelajaran formal di dalam kelas dan seterusnya dianalisis menggunakan prinsip kesopanan Leech (1983). Dapatan kajian menunjukkan bahawa kanak-kanak Melayu di tadika atau prasekolah telah menggunakan beberapa penanda santun dalam perbualan mereka dengan rakan dan penyelidik. Penanda santun yang paling kerap digunakan ialah kata “boleh”, diikuti dengan kata “tolong” dan “terima kasih”. Sehubungan itu, kajian ini juga mendapati bahawa penggunaan maksim santun adalah paling dominan dalam perbualan kanak-kanak Melayu.

Kata kunci: kesantunan berbahasa, penanda santun, kanak-kanak, prinsip kesopanan Leech

Abstract

The present study aims to identify and analyze the usage of politeness markers in the dialogues of Malay children. This qualitative study involved a sample of 20 Malay children aged six years old from four different kindergartens in Malaysia. The data were taken from recordings of the children's conversations while participating in formal educational activities in class, and were analyzed using Leech's Politeness Principles (1983). The results of the study indicate that Malay children in kindergarten use a number of politeness markers in their conversations with their peers and also the researcher. The most commonly-used politeness markers were boleh (could/can), tolong (please) and terima kasih (thank you). Furthermore, the study also found that the tact maxim is the most dominant in the conversations of Malay children.

Keywords: politeness in conversation, politeness markers, children, Leech's politeness principles

PENDAHULUAN

Kesantunan berbahasa dalam sesebuah komuniti bahasa memerlukan penzahiran bahasa yang bersesuaian dalam komunikasi (Shahrokhi & Bidabadi, 2013) dengan pemahaman yang jelas terhadap prinsip santun dalam penggunaan bahasa (Lakoff, 1972, 1973) untuk melahirkan dan meneruskan kelangsungan hubungan antara individu, organisasi mahupun masyarakat. Kepentingan nilai santun dalam berbahasa menjadi satu keperluan universal yang merentas semua bahasa di dunia walaupun dalam acuan budaya yang berbeza (House & Kasper, 1981; Pishghadam, R., Zarei, S. 2012).

Umumnya, kesantunan berbahasa merupakan asas yang sangat perlu dalam menjamin keharmonian perbualan antara penutur dan pendengar (Grice, 1975, Grundy, 2000) termasuk pihak ketiga yang berada di luar interaksi tersebut (Leech, 1983; Asmah, 2000). Seterusnya hubungan mesra itulah yang akan melahirkan kerelaan pendengar untuk memberikan kerjasama sepenuhnya sepanjang perbualan (Leech, 1983). Melalui kesantunanlah komunikasi antara individu, organisasi dan komuniti dapat dijayakan tanpa sebarang konflik walaupun dalam diskusi berat dan kompleks yang merentas kepelbagaian budaya.

PERNYATAAN MASALAH

“Yang kurik itu kundi, yang merah itu saga, yang cantik itu budi, yang indah itu bahasa” merupakan ungkapan yang menggambarkan betapa masyarakat Melayu sangat menitikberatkan kesantunan dan budi bahasa dalam berkomunikasi. Kata budi dan bahasa yang diberikan nilai “cantik” dan “indah” itu membuktikan bahawa masyarakat Melayu memandang tinggi orang yang berbudi bahasa.

Walau bagaimanapun, seiring dengan perkembangan semasa dunia yang bergerak pantas dalam arus kemodenan turut menyaksikan pengabaian nilai kesantunan berbahasa dalam kalangan masyarakat Melayu. Kesantunan berbahasa seolah-olah semakin dilupakan dalam perbualan bersemuka misalnya kurangnya budaya menyapa di kaunter pertanyaan pusat beli belah (Marlyna & Mohd Baharim, 2011) walhal sebelum ini telah menjadi amalan budaya Melayu mengucapkan sekurang-kurangnya salam semasa bertemu atau memulakan bicara. Apatah lagi, perbualan di alam maya yang memberikan ruang tanpa batasan untuk masyarakat berkomunikasi sehingga melupakan nilai santun dalam berbahasa. Mereka sebaliknya lebih selesa berkomunikasi dengan bahasa yang kesat (Radiah, 2012). Malah, amalan kebahasaan yang negatif, dewasa ini, turut menular dalam kalangan remaja yang didapati terlalu berterus terang semasa membuat teguran secara langsung apabila memberikan komen kepada rakannya (Zaitul Azma Zainon *et al.*, 2011).

Senario ketidaksantunan ini seolah-olah memberikan gambaran bahawa kesantunan berbahasa juga semakin sirna dalam kalangan kanak-kanak Melayu kerana kajian oleh Faridah Noor (2008) dan Doran (2011) mendapati bahawa wujudnya hubungan positif antara kesantunan berbahasa kanak-kanak dengan amalan sosiobudaya yang mendasari kehidupan mereka di rumah. Timbul persoalan tentang fenomena kesantunan berbahasa dalam kalangan kanak-kanak Melayu, iaitu sama ada wujud atau tidak nilai santun berbahasa itu ataupun nilai tersebut kian terhakis walaupun mereka masih berada pada peringkat awal penguasaan penggunaan bahasa.

Persoalan ini telah mendorong wujudnya kajian berkaitan dengan kesantunan kanak-kanak dengan berfokuskan penolakan oleh kanak-kanak (Kow, 2006), perspektif kesantunan dari sudut pandangan kanak-kanak (Faridah Noor, 2008) dan strategi komunikasi kanak-kanak (Azni, 2012). Sehubungan dengan itu, masih wujud ruang untuk menjalankan kajian tentang kesantunan dalam perbualan kanak-kanak dengan memberikan

fokus terhadap aspek penanda santun yang digunakan dalam perbualan. Melalui kajian tentang penggunaan penanda santun oleh kanak-kanak ini dapat difahami fenomena kesantunan dalam kalangan kanak-kanak yang pastinya berbeza sedikit dengan kesantunan dalam kalangan remaja dan orang dewasa. Kajian ini juga dapat memastikan aspek kesantunan berbahasa tidak terus-menerus diabaikan oleh pengguna bahasa Melayu.

OBJEKTIF KAJIAN

Kajian ini bertujuan untuk mengkaji kesantunan berbahasa kanak-kanak Melayu dalam perbualan dan secara khusus bermatlamat untuk mengenal pasti dan menganalisis penggunaan penanda santun oleh kanak-kanak Melayu dalam perbualan sesama mereka dan dengan penyelidik.

KAJIAN LITERATUR

Kesedaran masyarakat tentang betapa tingginya nilai santun berbahasa dalam usaha mewujudkan keharmonian komunikasi telah mendorong para pengkaji bahasa untuk mengkaji fenomena kesantunan dalam kalangan kanak-kanak. Kemampuan kanak-kanak memberikan nilai santun dalam ujaran mereka dikaji oleh Sharon (1979) yang mendapati bahawa kanak-kanak meningkatkan darjah kesantunan ujaran mereka apabila berinteraksi dengan pendengar yang lebih berumur berbanding dengan pendengar yang lebih muda. Walau bagaimanapun, kanak-kanak menunjukkan kesantunan yang tinggi dalam berbahasa apabila mereka memohon pendengar melakukan sesuatu untuk mereka.

Sehubungan itu, Zulkifley dan Naidatul Zamrizam (2013) yang mengkaji tentang penggunaan kata ganti nama diri yang tepat mengikut etnik juga mendapati bahawa faktor jarak sosial dan status mempengaruhi penggunaannya oleh kanak-kanak. Oleh itu, kata ganti nama “saya-awak” yang lebih santun hanya digunakan apabila berinteraksi dengan rakan yang kurang akrab dan ini menunjukkan bahawa ujaran yang semakin santun digunakan apabila berinteraksi dengan orang yang jauh jarak sosialnya (Leech, 1983).

Di samping itu, kajian oleh Kow (2006) pula mendapati bahawa kanak-kanak Melayu cenderung melakukan penolakan secara tidak langsung walaupun pada umur empat tahun. Penolakan secara tidak langsung itu membuktikan wujudnya nilai santun berbahasa dalam kalangan kanak-kanak kerana mereka mampu memilih ujaran yang

tidak secara langsung melanggar prinsip kesantunan. Begitu juga halnya dengan kajian Ogiermann (2015) yang mendapati bahawa kanak-kanak berusia enam tahun sudah boleh menggunakan kata bantu “boleh” dalam membuat permintaan tidak langsung apabila mereka diberikan peluang untuk sama-sama menikmati makan malam di meja makan bersama-sama orang dewasa.

Jelasnya, dapatan kajian terdahulu membuktikan wujudnya nilai santun berbahasa dalam kalangan kanak-kanak melalui kajian yang memberikan fokus terhadap permintaan, tindakan sosial, penolakan, dan penggunaan kata ganti nama diri. Oleh itu, kajian yang mengkaji kesantunan kanak-kanak dengan memberikan fokus terhadap penggunaan penanda santun perlu dilakukan untuk memberikan variasi alternatif terhadap perspektif kesantunan kanak-kanak dalam perbualan.

METODOLOGI

Kajian kualitatif ini melibatkan 20 orang kanak-kanak Melayu berumur enam tahun yang bersekolah di Tadika Iman Taman Manis, Tadika Agama Johor Sekolah Bandar Batu Pahat, Tadika Oren Parit Sulong dan Prasekolah SK Parit Bilal. Lima orang subjek kajian dipilih daripada setiap tadika untuk mendapatkan kepelbagaian data yang lebih nyata dalam penggunaan ujaran permintaan santun oleh subjek kajian kerana setiap tadika tersebut memberikan pengalaman kebahasaan yang berbeza kepada para pelajarnya.

Di samping itu, bilangan lima orang sangat sesuai untuk membentuk satu kumpulan yang menjana perbualan dalam kalangan mereka kerana sifat kanak-kanak yang sukar untuk fokus pada sesuatu topik dalam tempoh yang lama. Jadi, apabila bilangannya lima orang maka lebih banyak idea yang akan mencetuskan perbualan mereka, tambahan pula subjek kajian yang dipilih ialah pelajar yang tidak mengalami masalah pertuturan. Kanak-kanak ini mampu berkomunikasi dengan rakan mereka. Walau bagaimanapun, bilangannya tidak lebih daripada lima untuk memudahkan proses pengenalpastian penanda santun dalam ujaran yang digunakan. Lima orang subjek kajian daripada setiap tadika dipilih melalui persampelan bertujuan (*purposive sampling*) berdasarkan “*criterion-based selection*” (LeCompte dan Preissle, 1993).

Sehubungan dengan itu, perbualan antara subjek kajian dengan subjek kajian yang lain dan dengan penyelidik semasa melakukan aktiviti

pembelajaran formal di kelas (sesi kreativiti) dalam tempoh masa lebih kurang sejam dirakamkan dan ditranskripsikan. Alatan seperti pensel warna, gam dan gunting yang digunakan semasa aktiviti tersebut dihadkan bilangannya untuk mewujudkan kepelbagaian interaksi sosial sesama subjek. Seterusnya, rakaman perbualan tersebut dianalisis menggunakan prinsip kesopanan Leech (1983).

Prinsip kesopanan Leech (1983) menyetengahkan dua sudut kesopanan, iaitu sudut positif dan sudut negatif. Sudut negatif kesopanan menganjurkan pengurangan (dalam keadaan serba sama) ungkapan pendapat yang tidak beradab. Sudut positifnya pula membanyakkan (dalam keadaan serba sama) ungkapan pendapat yang beradab. Justeru, Leech mengemukakan enam maksim yang cenderung hadir berpasangan, iaitu santun, budiman, sokongan, kerendahan hati, persetujuan dan simpati.

Prinsip kesopanan Leech (1983) ini digunakan dalam kajian ini walaupun prinsip tersebut telah diperbaharui oleh Leech (2014) kerana prinsip kesopanan Leech (1983) ternyata masih relevan dan dimanfaatkan dalam kajian terkini (Wang & Peng, 2015; Zheng, 2015; Sara dan Indirawati, 2015). Di samping itu, kajian lepas menunjukkan bahawa prinsip kesopanan Leech (1983) sangat bermanfaat dalam kajian tentang kesantunan masyarakat Melayu (Mohammad, 2000; Zulkifley & Naidatul Zamrizam, 2013; Nor Azuwan *et al.*, 2011) malah dikatakan serasi dengan agama Islam yang menjadi teras pegangan masyarakat Melayu (Zaitul Azma Zainon, Ahmad Fuad & Mohd Nur Hafizudin 2011). Oleh itu, kemampuan prinsip tersebut dalam menjayakan kajian yang lepas dan keserasiannya dengan kajian kesantunan masyarakat Melayu telah menjadi asas pemilihannya untuk diaplikasikan dalam kajian penanda santun dalam perbualan kanak-kanak Melayu ini.

Seterusnya, pengumpulan data kajian dilakukan melalui rakaman audio perbualan semasa subjek kajian melaksanakan aktiviti pembelajaran formal (aktiviti seni) di dalam kelas dan melalui pemerhatian. Pemerhatian dilakukan oleh penyelidik semasa proses rakaman berlangsung kerana penyelidik berperanan sebagai pemerhati ikut serta (*participant observer model*). Oleh itu, penyelidik akan mengambil bahagian dalam perbualan subjek kajian bagi menonjolkan perbezaan penggunaan ujaran santun apabila wujud faktor jarak sosial dalam perbualan mereka. Walau bagaimanapun, penyelidik tidak akan mendominasi perbualan tersebut bagi mengekalkan keaslian penggunaan ujaran santun oleh subjek kajian. Di samping itu, perbualan subjek kajian bersama-sama rakan dan

penyelidik dirakamkan menggunakan alat rakaman audio, manakala data pemerhatian semasa rakaman perbualan tersebut dicatatkan dalam nota catatan pemerhatian.

DAPATAN KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Penanda santun merupakan elemen yang ditambah secara opsyenal dalam ujaran demi menjalinkan hubungan kerjasama dalam perbualan dan sebagai penghormatan terhadap teman bicara (House & Kasper 1981). Oleh itu, penggunaan penanda santun inilah yang memberikan nilai santun kepada sesuatu ujaran dan secara tidak langsung membezakannya daripada ujaran yang tidak santun (House & Kasper, 1981; Watts, 2003; Aliakbari, 2015).

Berdasarkan kajian ini, didapati bahawa kanak-kanak Melayu prasekolah menggunakan penanda santun “boleh” (63.3%), “tolong” (24.5%) dan “terima kasih” (12.2%) dalam perbualan mereka. Kata bantu “boleh” merupakan penanda santun yang sering digunakan apabila seseorang ingin mengekalkan kesantunan dalam ujarannya walaupun pada masa yang sama membuat permintaan terhadap teman bicaranya (Blum Kulka, 1989; Aijmer, 1996; Mohammad Fadzeli, 2012). Berdasarkan kajian didapati kanak-kanak Melayu menggunakan penanda santun “boleh” dalam beberapa situasi ujaran seperti yang berikut:

Jadual 1 Konteks ujaran permintaan dengan penanda santun “boleh”.

Penanda Santun	Penggunaan dalam Ujaran	Peratusan Kekerapan Mengikut Pendengar (%)		Peratus Kekerapan (%)
		Penyelidik	Rakan	
Boleh/ boleh tak/ tak boleh?	Meminta izin untuk melakukan sesuatu.	70.97	-	70.97
Boleh/ boleh tak?	Meminta pendengar melakukan sesuatu.	6.45	6.45	12.9
Boleh tak?	Melarang pendengar melakukan sesuatu.	-	6.45	6.45
Boleh?	Meminta izin untuk menggunakan sesuatu yang dimiliki oleh pendengar.	-	9.68	9.68

Berdasarkan Jadual 1 didapati bahawa subjek kajian menggunakan kata bantu “boleh” dalam menyampaikan permintaan kepada rakan dan penyelidik. Ujaran permintaan dengan penanda santun “boleh” itu digunakan dalam empat situasi, iaitu untuk meminta izin melakukan sesuatu, meminta pendengar melakukan sesuatu, melarang pendengar melakukan sesuatu dan meminta izin untuk menggunakan sesuatu yang dimiliki oleh pendengar.

Walaupun bagaimanapun, penanda santun “boleh” paling kerap digunakan ketika subjek kajian meminta izin daripada penyelidik untuk melakukan sesuatu. Hal ini menunjukkan bahawa subjek kajian menyedari kedudukan penyelidik sebagai pengganti guru mempunyai kuasa dalam menguruskan aktiviti pembelajaran mereka. Subjek kajian memilih untuk menggunakan ujaran dengan penanda santun “boleh” bagi menyampaikan kehendak mereka atas pengaruh faktor jarak sosial.

Walaupun subjek kajian berinteraksi dengan rakan dan penyelidik semasa melaksanakan aktiviti seni tetapi subjek kajian mampu mengubah suai ujaran mereka mengikut kedudukan sosial pendengar. Oleh itu, walaupun kerap berlaku aktiviti pinjam-meminjam dalam kalangan subjek kajian tetapi penggunaan penanda santun “boleh” tidak kerap dalam konteks tersebut, iaitu hanya 9.68% berbanding dalam konteks meminta izin melakukan sesuatu, iaitu 70.97%. Didapati hubungan persahabatan yang akrab tidak memungkinkan mereka menggunakan ujaran dengan penanda santun “boleh” setiap kali meminjam barangan rakan mereka kerana kerelaan dalam berkongsi barang-barang dengan rakan merupakan salah satu ukuran dalam kriteria pertolongan dan panduan dalam persahabatan kanak-kanak (Howes, 1988; Ladd, 1990; Sebanc, 2003)

Lantaran itu, tidak hairanlah ujaran santun dengan penanda santun “boleh” sangat kerap diujarkan kepada penyelidik kerana menyedari keperluan untuk meningkatkan kesantunan apabila berinteraksi dengan orang yang lebih tinggi kedudukannya daripada mereka (Raja Rozina, 2003; Farahnaz, 2013). Oleh itu, ujaran seperti “Cikgu, boleh atasnya buat burung? Buat matahari, boleh?” “Cikgu ... boleh ni ... buang?” dan “Cikgu, boleh tak nak gunting dulu, lepas tu warna?” merupakan ujaran yang kerap digunakan oleh subjek kajian untuk menyampaikan hasrat atau kehendak kepada penyelidik. Subjek kajian didapati menyedari kuasa yang ada pada penyelidik untuk memberikan kebenaran kepada mereka bagi melakukan sesuatu. Dengan itu, ujaran permintaan tersebut diberikan nilai santun dengan menggunakan penanda santun “boleh” yang secara tidak langsung

telah mengurangkan paksaan terhadap pendengar untuk memberikan keizinannya dan mewujudkan pilihan kepada pendengar sama ada untuk menunaikan permintaan tersebut atau tidak (Blum Kulka, 1984; Blum Kulka, 1989; Fukushima, 1996). Hal ini menunjukkan pematuhan subjek kajian terhadap maksim santun kerana meminimumkan kos bagi pendengar dalam memberikan keizinan atas permintaan penutur.

Malah, penggunaan penanda santun “boleh” yang kerap digunakan apabila berinteraksi dengan penyelidik berbanding dengan rakan membuktikan bahawa kanak-kanak menggunakan kata bantu “boleh” apabila tidak dapat menjangkakan sama ada permintaannya akan ditunaikan atau tidak (Gordon & Ervin-Tripp, 1984; Wootton, 2005). Pasti nya subjek kajian kurang arif untuk menjangkakan sama ada penyelidik akan menunaikan permintaannya atau tidak kerana mereka tidak mengenali penyelidik sebelum ini. Sebaliknya penanda santun “boleh” kurang digunakan apabila berinteraksi dengan rakan yang memang telah dikenali walhal dalam interaksi tersebut banyak berlaku pinjam-meminjam alat tulis sesama mereka.

Di samping itu, kajian ini juga mendapati wujudnya penggunaan penanda santun “tolong” yang membawa makna *please* dalam bahasa Inggeris dan digunakan dalam mengujarkan permintaan langsung dalam bentuk yang santun (Aijmer, 1996; Raja Rozina, 2003; Zuraidah, 2008; Aubed, 2012). Penggunaan penanda santun “tolong” dalam perbualan subjek kajian dipaparkan dalam Jadual 2.

Berdasarkan Jadual 2 didapati bahawa subjek kajian menggunakan kata “tolong” apabila meminta pendengar melakukan sesuatu. Ujaran seperti “tolong sapukan yang bawah ni”, “tolong gariskan”, dan “tolong

Jadual 2 Konteks ujaran dengan penanda santun “tolong”.

Penanda Santun	Penggunaan dalam Ujaran	Peratusan kekerapan mengikut pendengar (%)		Peratus Kekerapan (%)
		Penyelidik	Rakan	
Tolong	Meminta pendengar melakukan sesuatu.	4	7	84.6
Tolonglah	Merayu pendengar melakukan sesuatu.	1	1	15.4

ambikkan” merupakan permintaan langsung yang diberikan nilai santun melalui penggunaan kata “tolong”.

Penggunaan kata “tolong” jelas menjadikan ujaran tersebut mematuhi maksim santun kerana telah melembutkan permintaan seperti *sapukan*, *gariskan* dan *ambikkan* dan pada masa yang sama melonggarkan paksaan untuk pendengar menunaikan permintaan tersebut (Watts, 2003, Heinemann, 2006) serta memberikan peluang pilihan sama ada untuk menunaikannya atau tidak (Brown & Levinson, 1987). Seterusnya pelonggaran paksaan untuk menunaikan permintaan dan wujudnya pilihan sama ada untuk menunaikan permintaan atau tidak, pastinya akan meminimumkan kos terhadap pendengar yang menunjukkan pematuhan terhadap maksim santun.

Di samping itu, didapati juga bahawa penggunaan kata “tolong” dalam permintaan langsung diujarkan bukan hanya kepada penyelidik tetapi juga kepada rakan (Jadual 2). Hal ini mengimpkasikan bahawa faktor skala jarak sosial tidak mempengaruhi penggunaan kata “tolong” dalam ujaran subjek kajian kerana kanak-kanak akan menunjukkan nilai santun yang tinggi apabila mereka meminta pertolongan orang lain (Sharon, 1979; Pedlow, 2001; Ogiermann, 2015)

Selain itu, ujaran “terima kasih” yang sering diujarkan untuk mewujudkan suasana komunikasi yang sopan dan menyenangkan (Leech, 1983) juga terdapat dalam perbualan subjek kajian. Penggunaan penanda santun “terima kasih” dalam perbualan subjek kajian ditunjukkan dalam Jadual 3.

Berdasarkan Jadual 3, didapati hanya terdapat satu situasi penggunaan ujaran “terima kasih”, iaitu sebagai penghargaan penutur atas faedah yang diterima (Norrick, 1978; Aijmer 1996, Intachakra, 2004; Chang, 2008), walaupun hakikatnya ujaran tersebut boleh digunakan dalam pelbagai

Jadual 3 Penggunaan penanda santun ‘terima kasih’ dalam ujaran.

Penanda Santun	Penggunaan dalam Ujaran	Peratusan Kekerapan Mengikut Pendengar (%)	
		Penyelidik	Rakan
Terima kasih	Penghargaan penutur atas faedah (objek) yang diterima.	16.7	83.3

situasi lain umpamanya sebagai penerimaan dan penolakan pelawaan, serta penanda kesimpulan bagi perbualan (Eisenstein & Bodman, 1986). Penggunaan ujaran “terima kasih” hanya wujud dalam satu situasi sahaja kerana kanak-kanak sudah dibiasakan oleh ibu bapa untuk mengucapkan “terima kasih” setelah menerima sesuatu barang atau hadiah daripada orang lain (Baumeister & Ilko, 1995).

Sehubungan itu, penanda santun “terima kasih” merupakan ujaran yang mematuhi maksim santun kerana ujaran tersebut dilafazkan sebagai tanda penghargaan atas faedah yang diterima daripada pendengar. Dalam konteks ini, manfaat yang diterima oleh pendengar ialah penzahiran penghargaan daripada penutur dan pengiktirafan atas faedah yang telah diterima oleh penutur. Oleh itu, ujaran “terima kasih” dalam perbualan subjek kajian jelas menunjukkan bahawa penutur memaksimumkan manfaat yang diterima oleh pendengar. Hal ini kerana penghargaan dan pengiktirafan yang dizahirkan itu memberi nilai santun yang menjamin kelangsungan hubungan harmoni dan seterusnya melicinkan komunikasi (Leech, 1983; Emmons & Shelton, 2002).

Sehubungan itu, rumusan kategori penggunaan penanda santun oleh kanak-kanak ditunjukkan dalam Jadual 4.

Berdasarkan Jadual 4, didapati bahawa semua ujaran dengan penanda santun “boleh”, “tolong” dan “terima kasih” mematuhi maksim santun dalam prinsip kesopanan Leech (1983). Dapatan ini membuktikan bahawa subjek kajian mementingkan kesopanan pada pihak orang lain berbanding kesopanan pada dirinya sendiri. Oleh itu, ujaran santun tersebut diujarkan atas dasar mematuhi prinsip asas maksim santun, iaitu meminimumkan

Jadual 4 Kategori penggunaan penanda santun dalam perbualan kanak-kanak.

Penanda Santun	Maksim Santun Peratusan Mengikut Pemberatan Submaksim (100%)	
	Meminimumkan Kos Orang Lain	Memaksimumkan Manfaat Orang Lain
boleh	73.1	-
tolong	17.9	-
terima kasih	-	9
Jumlah	91	9

kos pada orang lain. Misalnya, ujaran “Awak ... pinjam *boleh* wak?” ternyata mematuhi maksim santun kerana kehadiran penanda santun “boleh” telah mengimplikasikan pertanyaan memohon keizinan untuk menggunakan sesuatu daripada pemiliknya. Oleh itu, pertanyaan tersebut secara tidak langsung memberikan pilihan kepada pemiliknya sama ada untuk meminjamkan barang tersebut atau tidak. Yang bermakna kos, iaitu paksaan terhadap pemilik untuk meminjam barang, telah dikurangkan kerana pemilik mempunyai pilihan terhadap permintaan tersebut.

Begitu juga halnya dengan ujaran dengan penanda santun “terima kasih” yang mematuhi prinsip maksim santun, iaitu memaksimumkan manfaat pada orang lain. Misalnya, ujaran “terima kasih” oleh subjek kajian kepada rakan yang menghulurkan pengasah pensel yang dimintanya menunjukkan penghargaan subjek kajian setelah mendapat faedah daripada tindakan rakannya itu. Sememangnya ujaran terima kasih merupakan bentuk terawal yang dikuasai oleh kanak-kanak dalam usaha mereka mengekspresikan penghargaan kepada orang lain (Piaget, 1977; Baumeister & Iko, 1995; La Taille, 2001). Ucapan penghargaan itu merupakan manfaat yang diterima oleh pendengar daripada penutur, kesan daripada tindakannya yang memberikan faedah kepada penutur.

Sehubungan itu, berdasarkan Jadual 4 juga didapati bahawa pemberatan submaksim bagi maksim santun dalam kajian ini didominasi oleh submaksim yang pertama (91%), iaitu meminimumkan kos bagi orang lain berbanding submaksim kedua (9%), iaitu memaksimumkan manfaat kepada orang lain. Oleh itu, penanda santun banyak digunakan dalam ujaran permintaan seperti “*Kalau kita orang tak pandai, cikgu boleh ajar?*”, “*Pinjam tu boleh?*”, “*Cikgu ... tolong gariskan*”, “*Boleh tak awak tolong kemaskan ni?*” dan “*Boleh tak atasnya buat burung?*” berbanding ujaran dengan penanda santun “terima kasih”. Secara tidak langsung kanak-kanak lebih kerap menggunakan penanda santun dalam ujaran dengan tujuan untuk meminimumkan kos yang dikenakan kepada pendengar, supaya pendengar tidak rasa terbeban dengan permintaan tersebut berbanding untuk memberikan manfaat kepada pendengarnya. Dalam erti kata lain, kanak-kanak lebih kerap menggunakan kesopanan negatif, iaitu menghindari pergeseran berbanding kesopanan positif, iaitu mencari kesefahaman (Leech, 1983).

KESIMPULAN

Berdasarkan kajian yang dijalankan didapati kanak-kanak Melayu yang berusia dalam lingkungan enam tahun telah mula mengamalkan kesantunan berbahasa melalui penggunaan penanda santun “boleh”, “tolong” dan “terima kasih” dalam perbualan mereka. Penyemaian kesantunan yang diserapkan melalui interaksi ibu bapa-anak (*parent-child interaction*) yang ditambah pula dengan pengalaman kebahasaan di rumah dan di sekolah memberikan ruang kepada kanak-kanak menggunakan bahasa dengan santun apabila berinteraksi dengan orang lain (Crystal, 1976; Ogiermann, 2015). Dapatan daripada kajian ini juga membuktikan bahawa kanak-kanak mampu mengubah suai ujaran mereka mengikut kedudukan sosial pendengarnya yang secara tidak langsung menunjukkan pemahaman mereka terhadap faktor jarak sosial dalam memberikan nilai santun pada ujaran.

Sehubungan itu, memandangkan kesantunan merupakan sesuatu yang boleh dipelajari (Cohen, 2008; Chen, 2009; Tajeddin, 2014) sebagai sebahagian daripada pengetahuan pragmatik maka usaha untuk menerapkan lebih banyak penggunaan penanda santun dalam ujaran kanak-kanak perlu dipergiat. Malah, penglibatan mereka dalam interaksi kebahasaan yang bervariasi memberikan mereka peluang untuk menggunakan bahasa dengan santun mengikut konteks.

RUJUKAN

- Aijmer K. (1996). *Conversational routine in English: Convention and creativity*. London & New York: Longman.
- Aliakbari, M & Moalemi, R. (2015). Variation of Politeness Strategies among the Iranian Students dalam Theory and Practice. *Language Studies*, 5 (5): 981-988.
- Asmah Haji Omar. (2000). *Wacana, perbincangan, perbahasan dan perundingan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Aubed, M. (2012). Polite request in English and Arabic: A comparative study. *Theory and Practice in Language Studies*, 2 (5), 916-922.
- Azni Ahmad. (2012). *Strategi komunikasi kanak-kanak Jepun prasekolah*. (Tesis Sarjana yang tidak diterbitkan). Universiti Malaya
- Baumeister, R.F., & Ilko, S.A. (1995). Shallow Gratitude: Public and Private Acknowledgement of External Help in Accounts of Success. *Basic and Applied Social Psychology*, 16, 191-209.

- Blum-Kulka, & S., Ohlshtain, E. (1984). Request and Apologies: A Cross-Cultural Study of Speech Act Realization Patterns. *Applied Linguistic*, 5(3), 196-213.
- Blum-Kulka, Shoshana, Juliane House dan Gabriele Kasper. (1989). *Cross-cultural pragmatics: Request and apologies*. Norwood, New Jersey: Ablex.
- Bousfield, D. (2008). *Impoliteness in interaction*. Amsterdam. John Benjamin.
- Brown, P., & Levinson, S., (1987). *Politeness: Some universal in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bulderski, M. (2010). Socializing Politeness Routines: Action, Other Orientation and Embodiment in a Japanese Preschool. *Journal of Pragmatics*, 42, 1606-1621.
- Chang, C.Y. (2008). An interlanguage study of Chinese EFL students' expressions of gratitude. (Tesis Master tidak diterbitkan). National Sun Yat-sen University.
- Cohen, A.D. (2008). Teaching and assessing L2 pragmatics: What can we expect from learners? *Language Teaching*, 41(2), 213–235.
- Crystal, D. (1976). *Child language, learning and linguistic: An overview for the teaching and therapeutic professions*. Great Britain: Edward Arnold.
- Doran C.French et. al. (2011). Four children and one toy: Chinese and Canadian children faced with potential conflict over a limited resource. *Child Development*, 82, 830-841.
- Eisenstein, M., Bodman, J. (1986). I very appreciate: Expression of gratitude by native and non-native speakers of American English. *Applied Linguistics*, 7(2), 167-185.
- Emmons, R.A., & Shelton, C. M. (2002). Gratitude and the Science of Positive Psychology. *Handbook of positive psychology*, 459–471. C. R. Snyder & S. J. Lopez (ed.). London: Oxford University Press.
- Farahnaz Mohd. Khalib dan Asma Tayeh. (2013). Indirectness in English request among Malay university students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 134, 44-52.
- Faridah Noor Mohd Noor. (2008). Politeness through a Child's Eyes. *Politeness in Malaysian family talk*, 187-202. Maya Khemlani David & Karen Kow Yip Cheng (ed.). Serdang: Penerbit Universiti Putra Malaysia.
- Fukushima, Saeko. (1996). Request strategies in British English and Japanese. *Language Sciences*, 18 (3-4), 671-688.
- Gordon, D., Ervin-Tripp, S. (1984). The structure of children's request. *The acquisition of communicative competence*, 295-322. R.L. Schiefelbusch & J. Pickar (ed.). Baltimore: University Park Press.
- Grice H.P. (1975). Logic and conversation dalam syntax and semantics Vol 3: *Speech Acts*. P. Cole dan J.L Morgan (ed.). New York: Academic Press.
- Grundy, P. (2000). *Doing pragmatics*. New York: Arnold Publishers.

- Hassal, T. (2003). Request by Australian learners of Indonesian. *Journal of Pragmatics*, 35, 1903-1928.
- Heinemann, T. (2006). "Will you or can't you? Displaying entitlement in interrogative requests. *Journal of Pragmatics*, 38, 1081-1104.
- Holmes, J. (1983). The structure of teachers' directives. *Language and Communication*, 89-115. London: Addison Wesley Longman Limited.
- House, J & G Kasper. (1981). Politeness markers in English and German. *conversational routines*, 157. F. Coulmas (ed.). The Hague. Mouton Publisher.
- Howes, C. (1988). Peer interaction of young children. *Monographs of the Society of Research in Child Development*, 53(1), Siri 217.
- Intachakra, S. (2004). Contrastive pragmatics and language teaching: apologies and thanks in English and Thai. *RELC*, 35(1), 37-62.
- Kow, Y.C. (2006). Negation and the role of gender and ethnic identity in the discourse of Malaysian children. *Multilingua*, 25, 9-25.
- Lakoff, R. T. (1972). Language in context. *Language*, 48 (4), 907-927.
- Lakoff, R. T. (1973). The logic of politeness, or minding your P's and Q's. *Chicago Linguistics Society*, 9, 292-305.
- La Taille, Y. De. (2001). Desenvolvimento moral: A polidez degundo as crianças [Moral development: Politeness according to children]. *Cadernos de Pesquisa*, 114, 89-119.
- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends, and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment? *Child Development*, 61, 1081-1100.
- Le Compte, M. & Preissle, J. (1993). *Ethnography and qualitative design: Educational research*. London. Academic Press Inc.
- Leech, G. 1983. *Principles of pragmatics*. United States of America: Longman Group.
- Marlyna Maros & Mohd. Baharim Mayidin. (2011). Jenis dan fungsi sapaan serta persepsi kesantunan dalam interaksi di kaunter pertanyaan. *Jurnal Bahasa*, 11(2), 219-226.
- Mohammad Idris. (2000). Kesantunan berbahasa dalam perbualan keluarga Melayu. (Tesis Sarjana yang tidak diterbitkan). Universiti Malaya.
- Mohammad Fadzeli Jaafar. (2012). Aspek permintaan dan hubungannya dengan kesantunan berbahasa dalam prinsip dan aplikasi kesantunan berbahasa. *Prinsip dan Aplikasi Kesantunan Berbahasa*. Marlyna Maros Mohammad Fadzeli Jaafar & Maslida Yusof (ed.). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nor Azuwan Yaakob *et.al.* (2011). Kesantunan berbahasa dalam aktiviti program latihan khidmat negara (PLKN). *Journal of Human Capital Development*, 4 (1), 53-78. Universiti Teknikal Malaysia Melaka.

- Norrick, Neal. R. (1978). Expressive illocutionary acts. *Journal of Pragmatics*, 2 1978:277-291.
- Ogiermann, Eva. (2015). In/directness in polish children's request at the dinner table. *Journal of Pragmatics*, 82, 67-82.
- Pishghadam, R., Zarei, S. (2012). Cross-cultural comparison of gratitude expression in persian, chinese and American English. *English Language Teaching*, 5 (1), 117-126.
- Pedlow, R et. al. (2001). Children's production and comprehension of politeness in request: Relationships to behavioral adjustment in middle childhood. *Journal of Language and Social Psychology* 20(1-2), 23-60.
- Piaget, J. (1977). *Etudes Sociologiques* [Sociological Studies]. (3rd ed.). Geneve, Switzerland: Droz.
- Radiah Yusoff. (2012). Pegi Mampos La Bodoh: Satu Tinjauan terhadap Ungkapan Makian dan Ke(tidak)santunan dalam Interaksi Internet. *Prinsip dan Aplikasi Kesantunan Berbahasa*. Marlyna Maros Mohammad Fadzeli Jaafar & Maslida Yusof (ed.). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Radiah Yusoff dan Nor' Aini Ismail. (2000). Weltanschauung semantik Melayu terhadap sungai: Kajian makna tak harfiah dalam bahasa kiasan. *Jurnal Dewan Bahasa*, 44(7), 738-748.
- Raja Rozina Raja Suleiman. (2003). Face considerations in Malay: an examination of offers and requests in Malay plays. (Tesis PhD. yang tidak diterbitkan) Universiti Malaya.
- Sara Beden & Indirawati Zahid. (2015). Analisis kesopanan bahasa dalam novel *Melunas Rindu*: Aplikasi maksim Leech dan Grice. *Jurnal Bahasa*, 15:1, 143-154.
- Sebanc, A. M. (2003). The friendship features of preschool children: Links with the prosocial behavior and aggression. *Social Development*, 12 (2), 249-268.
- Shahrokhi, M. & Bidabadi, F. S. (2013). An overview of politeness theories: Current status, future orientation. *American Journal of Linguistics*, 2(2), 17-27.
- Sharon L. James. (1978). Effect of listener age and situation on the politeness of children directives. *Journal of Psycholinguistic Research*, 7(4), 307-317
- Tajeddin Z dan Pezeshky M. (2014). Acquisition of politeness marker in an EFL context: Impact of input enhancement and output task. *RELC Journal*, 45(3), 269-286.
- Wang, M dan Peng, Y. (2015). A pragmatic study of Chinese and Western linguistic politeness. *International Conference on Social Science and Technology Education*, 192-197.
- Watts, R. J. (2003). *Key topics on sociolinguistics: Politeness*. United Kingdom. Cambridge University Press.

- Wootton, A. (2005). Interactional and sequential configuration informing request format selection in children's speech. *Syntax and Lexis in Conversation: Studies on the Use of Linguistic Resources. Talk-in-interaction*. A. Hakulinen, & M. Selting (ed.), 185-208.
- Yamashita, S. (2008). Investigating interlanguage pragmatic ability: What are we testing? *Investigating pragmatics in foreign language*. E. A. Soler & A. Martínez-Flor (ed.). Bristol: Multilingual Matter.
- Zaitul Azma Zainon Hamzah, Ahmad Fuad & Mohd Nur Hafizudin. 2011. Kesantunan bahasa dalam kalangan pelajar sekolah menengah. *Jurnal Bahasa*, 11(2), 321-329.
- Zheng, S. (2015). A study of politeness strategies in persuasive English business letters from the perspective of Londo's AIDA formula. *Theory and Practice in Language Studies*, 5(7), 1467-1475.
- Zulkifley Hamid dan Naidatul Zamrizam Abu. (2013). Memupuk perpaduan di Malaysia – santun bahasa dalam kalangan murid pelbagai etnik dari aspek penggunaan kata ganti nama diri. *Malaysian Journal of Society and Space* 9(4), 86-98.

Diperoleh (*received*): 17 Jun 2016

Diterima (*accepted*): 3 Ogos 2017